

UOT 81

SIYASİ DİSKURSDA EVFEMİZMLƏR VƏ ONLARIN YARANMA ÜSULLARI
(fransız dilinin materialları əsasında)

Yeganə ORUCOVA*

Açar sözlər: siyasi diskurs, evfemizmlər, söz yaradıcılığı

Giriş

Son illərdə cəmiyyətdə baş verən dərin sosial dəyişikliklər dilin inkişaf proseslərini sürətləndirmiş, bütün dil səviyyələrində və ilk növbədə dilin leksik sistemində, onun xarici və daxili aspektlərində müəyyən dəyişikliklərə gətirib çıxarmışdır. Bu dəyişikliklər fransızdilli siyasi diskurslarda da özünü qabarıq şəkildə büruzə verir. Siyasi diskurs sahəsində hadisələrin təqdim edilmə yolları müəyyən ziddiyyətlərlə xarakterizə olunur. Bir tərəfdən dil istifadəçiləri öz fikirlərini sadə və açıq tərzdə ifadə edir, digər tərəfdən evfemizmlərin istifadəsinə meyilli olurlar.

Fransızdilli siyasi diskurslarda biliyin ikinci reprezentasiyası üsullarından biri olan evfemizmləri yeni məna yaradan mexanizm kimi koqnitiv-diskursiv çərçivə daxilində təhlil etmək və onların yaranma üsullarını araşdırmaq müasir dilçilikdə böyük əhəmiyyət daşıyır.

Evfemizmlərin tədqiqinə dair

Evfemizmlərin tədqiqi aktual linqvistik problem olaraq qalır. Son on illərdə evfemizmlərin tədqiqi prosesi xüsusi intensivliyi ilə seçilir, çünki dildə evfemizmlərin istifadəsi onların yeni ictimai quruluşların formalaşması üçün güclü bir vasitə olma qabiliyyətinə malikdir.

Evfemizmlərin siyasi və kütləvi informasiya vasitələri kimi ictimai əhəmiyyət kəsb edən nitq sahələrində çox geniş yayılması təsadüfi deyil. Bir çox hallarda evfemizmlər yalnız üslubi sinonimlər olaraq qalmır, onlar emosional dominantlığı dəyişir və müəyyən bir fenomenin yeni bir təfsirini təklif edir, yeni bir görünüş verir, yeni mənəvi və etik qiymətləndirməsini ehtiva edir.

Bir çox müasir evfemizmlər ictimai şüurda yeni sosial-siyasi doktrinlərin, ən başlıcası siyasi nəzakətin yaranmasının nəticəsidir. Onlar, bir tərəfdən ictimai şüurda artıq baş vermiş dəyişiklikləri əks etdirir, digər tərəfdən cəmiyyətdə yeni ideyaların yaranmasına və yayılmasına səbəb ola bilər.

“Söz insana öz fikirlərini gizlətmək üçün verilib”, Stendalın məşhur ifadəsi evfemizmin yaranmasını başa düşmək üçün bir növ açardır. Həqiqətən də, dəfələrlə qeyd edilmişdir ki, insanlar dildən yayındırmaq məqsədilə istifadə edir, maska kimi onun arxasında gizlənir.

Bəzi dilçilər siyasi nəzakət terminlərini evfemistik işarələr çərçivəsi daxilində tədqiq edir [13, s. 23], digərləri isə siyasi nəzakətlə evfemiyani bir-birinə aid etmirlər [8, s.18]. Evfemizmləri öyrənən bir sıra dilçilər siyasi nəzakət leksikanı fərqləndirmirlər [12, s. 29]. Burada bir yanaşma daha böyük maraq kəsb edir: siyasi nəzakət ideologiyasının bir hissəsi olan siyasi nəzakət terminləri evfemiya prinsipinə əsasən qurula bilər, lakin bu hər zaman mümkün olmur. Belə olan təqdirdə, əgər evfemiya prinsipinə – digər adın köməyi ilə vəziyyətin qəbul olunmasının yumşaldılması prinsipinə riayət olunursa, o halda

* Azərbaycan Dillər Universiteti
e-mail: orucova-yeqana@rambler.ru

vasitəli ünsiyyətin müxtəlif növlərindən biri kimi siyasi nəzakət evfemizmi meydana çıxır [9, s. 12].

Evfemizmlər həddindən artıq kəskin görünən və ya işlədilməsi məqbul sayılmayan sözlərin və ifadələrin yerinə işlədilən ifadələrdir. [2, s. 3].

Siyasi nəzakət evfemizmi əhalinin hər hansı bir qrupunu bu və ya digər təhqirdən qurtarmaq məqsədilə tətbiq olunan evfemizmdir. [10, s.115]. Siyasi diskursda siyasi nəzakət leksikasının tədqiqatını onun əmələ gəlməsi üsullarının əsas xüsusiyyətlərini öyrənmədən tam hesab etmək mümkün deyil. Fransızdilli siyasi diskurslarda nəzakət ifadələrinin əsas linqvistik vasitələrini nəzərdən keçirək. Bu məqalə çərçivəsi daxilində, yalnız siyasi nəzakət sahəsinə daxil olan sosial, irqi və seksual mövzular nəzərdən keçiriləcək.

Terminlərin linqvistik lüğəti bizə evfemizmin aşağıdakı tərifini verir. «Evfemizm (yunan *euphemismos*, eu - yaxşı, phemi - deyirəm) neytral-emosional sözlər, sinonim sözlərin və ifadələrin əvəzinə istifadə olunan ifadələrdir».

Dil fiqurlarının əksəriyyəti söz və ifadələrin, obrazların oxucuya təsirini artırmağa xidmət edir. Evfemizmlər isə sözün ünvanı olan adamı incitməmək məqsədilə bu təsiri bilərəkdən azaltmağa, yumşaltmağa xidmət edir. Məsələn, “balacaboy” əvəzinə, “bəstəboy”, “karlıq” əvəzinə, “ağır eşitmək”, “narazı olmaq” əvəzinə, “narahat olmaq”, “cinayət” əvəzinə, “səhv”, “pis” əvəzinə, “babat”, “qoca” əvəzinə, “yaşlı”, “yalan” yerinə, “həqiqəti gizlətmək”; fransız dilində «mettre a mort» (öldürmək) əvəzinə, «executer» (icra etmək); «infirme» (əlil) sözünün yerinə «handicapé» (fiziki qüsuru olan), «il est mort» (o ölübdür) əvəzinə, «il a passé» və s. sözləri buna misal göstərmək olar.

Evfemizmlərdən qəzet dilində, məktublarda, diplomatik sənədlərdə daha çox istifadə olunur. Danışarkən yumşaq sözlər seçmək ədəb və nəzakət, ziyalılıq və kübarlıq əlaməti sayılır. Siyasətçi və diplomatların diskursunda evfemizmlərin işlənməsi onların nə dərəcədə nəzakətli, ziyalı və kübar olduğundan xəbər verir.

L.P.Krısın, evfemizmlərin istifadə edildiyi sosial həyatın aşağıdakı sahələrini təsvir edir:

1. Evfemistik ifadə vasitələrinin fəal şəkildə istifadə edildiyi ənənəvi sahə diplomatiyadır. Mətbuatda və efirdə «qarşıdurma», «müvafiq orqanlar», «sülhməramlı hərəkətlər» və s. gündəlik diplomatik sahədə istifadə olunan evfemizmlərə aiddir.

2. Hakimiyyətin repressiv tədbirləri : «ölüm cəzası» əvəzinə, «ağır cəza», «sanksiyalar tətbiq etmək» bir çox mənada istifadə olunur: cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmaq, azadlıqdan məhrum olmaq, bölgələrin və bütün dövlətlərin iqtisadi və yaxud hərbi blokadası.

3. Dövlət və hərbi sirlər. Bunlara müəyyən texnikanın, silahların istehsalı, təşkilatın tərkibi, onların apardığı işlər və digərləri aiddir. Məsələn, «silah» yerinə, «obyekt», «surət», «qutu» və s.

4. Ordu, kəşfiyyat, polis, cinayət istintaqı və bəzi digər orqanların fəaliyyəti «üzdə» olmamalı (açıq-aşkar olmamalı). Burada onlar xüsusi tədbirlər və hadisələrlə əlaqədar olaraq ümumi sözlər istifadə edirlər: «tapşırıq», «əməliyyat» («əməliyyata getmək», «tapşırığı yerinə yetirmək») və s.

5. Xidmət sahələri: «yüksək tələbatı olan mallar», «qıt mallar». Gündəlik çıxışda və söhbətdə, «bəzi malların əldə edilməsinə kömək etmək» mənasında «bir şey təşkil etmə» ifadəsi işlənir.

6. Müxtəlif milli və sosial qruplar arasındakı münasibətlər, bu qrupların statusu: məsələn, «yerli olmayan əhali» və s.

7. Bəzi peşələrin nüfuzunu artırmaq və ya bu peşə haqqında mənfi təəssüratı gizlətmək üçün evfemizmin istifadə olunması: «təmizləyici» ölüm hökmlərini yerinə yetirən bir şəxs və s. [12].

Fransız diplomatik söhbətdə evfemizmə müraciət etmə səbəblərini aşağıdakı kimi

qruplaşdırmaq olar:

- işin mahiyyətini ört-basdır etmək. Bu məqsədlə istifadə edilən evfemistik vasitələr çox müxtəlifdir. Evfemizmlər, daha çox insan əleyhinə olan faktlar və ya hərəkətlərin aşkara çıxması qorxusu nəticəsində istifadə olunur:

une opération militaire – une pacification

un bombardement – la frappe chirurgicale, la frappe ciblée

- bəzi qeyri-nüfuzlu peşələrin cəlbəciliyinin artırılması, mənfi təəssüratı gizlətmək arzusu, məsələn:

un balayeur – un technicien de surface

une femme de ménage – une technicienne des sols

une secrétaire – une collaboratrice personnelle

- mənfi emosiya (ölüm, xəstəlik) ilə əlaqəli vəziyyətlərin azaldılması, məsələn:

une mort – une disparition, le dernier sommeil, le grand voyage

- fərqli millətlər və milli qruplar arasındakı gərginliyin aradan qaldırılması cəhdi.

Siyasətçi və diplomatların qeyri-dəqiq bir söz və ya ifadə ilə gərginliyi artırmaq təhlükəsindən qaçmaq məqsədilə, məsələn :

une personne de couleur - une personne à peau noire

une multiracialité - une diversité

- bəzilərinin ləyaqətini xoşagəlməz, arzu olunmayan, daha yaxşı, daha əlverişli bir kontekstdə pozmaq istəyi, məsələn:

un handicapé économique - un pauvre, une personne démunie

obèse – enveloppé

- birbaşa onun yaşı haqqında danışmaq istəməyən, məsələn:

une vieilleuse - un troisième âge

des grands vieillards - une personnes du quatrième âge

des centenaires - hors d'age

- cinayət törətmiş şəxslərə siyasi baxımdan düzgün yanaşma, məsələn:

un criminel - une victime de la société

un délinquant - un jeune

- Fransada müəyyən ərazilərin cəlbəciliyini artırmaq üçün sosial şərait, məsələn: *les Côtes du Nord departament – Les Côtes d'Armor* adlanmağa başlandı, çünki addakı şimal sözü turistlər tərəfindən cəzb edici deyildi. *Les Basses Alpes* kimi tanınan ərazi sakinlər özlərini qonşularından daha aşağı hiss etməməkləri üçün, eləcə də Şərqi və Provans sözləri turistlər üçün daha cəzb edici olduğundan *Les Alpes de Haute Provence* kimi adlandırıldı.

Bəzən siyasi nəzakət sözlərini düzgün ifadə etmək arzusu tamamilə əsassız evfemizmlərin meydana gəlməsinə gətirib çıxarır ki, bu da məsələnin mahiyyətini anlamaqda çətinlik yaradır. Məsələn:

un alcoolique – personne à sobriété différée (ayıq olmayan)

parents d'élèves – géniteurs d'apprenants (şagirdlərin valideynləri)

employé de bureau – salarié du secteur tertiaire (üçüncü sektor işçisi)

Ümumiyyətlə, siyasi nəzakət bəzən siyasət hüdudlarından kənara çıxır. Artıq bu gün, bir sıra modellərin gündəlik həyatda istifadəsi ilə qarşılaşmaq olur. Belə ki, fransız dilində siyasi sahədə istifadə olunan «*espace*» (sahə) sözü bir sıra ifadələr tərkibində işlənir:

salle de jeux – espace ludique (əyləncə sahəsi)

salle d'études – espace d'enseignement (təhsil sahəsi)

fumoir – espace fumeurs (siqaret çəkmək üçün sahə)

Evfemizmlərin yaranma üsulları

Fransızdilli siyasi diskurslarda evfemizmlərin təhlili onların müxtəlif üsullarla yaranmasını aşkara çıxartdı.

Negativ mənə daşıyan sözün əvəz olunmasının ən effektiv üsulu affiksasiyadır. Məsələn: *clandestin* (qeyri-qanuni, qeydiyyata alınmamış) sözünü əvəz edən «sans-papiers» (hərfi: «sənədsiz») sözü buna ən parlaq nümunədir:

«*Vous avez demandé sous la pression des sans-papiers et des verts à ce que l'ensemble des immigrants en situation régulière se déclare...*» (Siz «sənədsizlərin» və «yaşilları» təzyiqi altında bütün qanuni mühacirlərin özləri haqqında bəyanat vermələrini tələb etmisiniz) [5, s. 13].

F.Ollandın ünvanına səslənən bu iradda (qanunsuz mühacirlərin təzyiqinə məruz qalması ilə əlaqədar) N.Sarkozi affiksasiya yolu ilə yaranmış “*sanspapiers*» sözünü öz nitqində istifadə edərək, məhdud mənalı və üslubdan uzaq “*clandestin*” sözünün istifadəsindən qaçmağa nail olur. Mahiyyət etibarilə, affiksasiya vasitəsilə (*sans-* prefiksini köməyi ilə) yaranmış “sans-papiers” siyasi nəzakətə malik olmayan “clandestin”i əvəz edən siyasi nəzakət evfemizmidir. Sənədlərin yoxluğu təsadüfi, məqsədsiz xarakter də daşıya bilər. “Clandestin” sözündən fərqli olaraq, bu sözdə utanmağa, ədəbsizliyə işarə edən mənə yoxdur. Qeyd etmək lazımdır ki, bu kontekstdə prefiksəl söz “sans-papiers” başqa mənada dərk edilir: burada söhbət, ümumiyyətlə, sənədləri olmayan insanlardan deyil, Fransada mühacirlərə yaşayış və digər hüquqlara malik olmaq imkanı verən qeydiyyata yoxluğundan söhbət gedir.

Növbəti cümlədə isə «sensible» sifəti semantik baxımdan öz mənasını dəyişir:

«*Que peuvent-ils vraiment connaître, protégés qu'ils sont par leurs fonctions, par leurs privilèges, par leurs résidences des quartiers encore épargnés, des réalités des banlieues à risque, des cités dites “sensibles”, des zones de “non-droit”?*» (Funksiyaları, imtiyazları ilə hələ də qorunan məhəllələr, riskli şəhərətəfi sahələrin reallıqları, “həssas” adlanan şəhərlər, “qanunsuz” zonalar haqqında onlar doğru dürüst nə bilirlər?) [4, s. 74].

Bu cümlədə siyasi nəzakət bildiren “sensible” (həssas) sifətinin evfemistik funksiyası mühacirlərin məskunlaşdığı məhəllələrə işarə edən *le quartier en difficulté* (problemli məhəllə) söz birləşməsindəki *en difficulté* sözünü əvəz etməkdən ibarətdir. Bu nümunədə belə bir fikir formalaşa bilər ki, “sanspapiers” sözü siyasi nəzakət məqsədinə xidmət edirsə, “non-droit” düzəltmə ismi birbaşa bu insanların hüquqsuz olduqlarına işarə edir. Lakin mühacirlərin və ya digər yoxsul insanların yaşadıkları məhəllələrin “banlieue po-urrie” (korlanmış məhəllə) frazeologizmi şəklində metaforik ad qazandığını nəzərə alsaq, o zaman ön şəkilçisindən düzəlmiş “non-droit” sözünün də siyasi nəzakət evfemizmi olduğu qənaətinə gəlmək mümkündür.

Sözlərin siyasi nəzakət variantlarının yaranmasının ən məhsuldar üsullarından biri də ixtisar və ilk növbədə, adın və soyadın qısaca ifadə olunmasıdır. X.Rouson evfemizasiya kimi çıxış edən abreviaturun geniş istifadə səbəblərini izah edərək qeyd edir ki: «pis sözlər abreviaturla işarə olunduqda, bir o qədər də pis alınmır» [7, s. 11].

IVG (“*interruption volontaire de grossesse*” hamiləliyin könüllü dayandırılması) abreviaturu buna ən parlaq nümunədir. Məlumdur ki, dünyaya gələcək körpənin həyatına son qoymaq etik və dini qanunlara görə həmişə mühakimə olunur. Söz birləşməsinin baş hərflərindən yaranmış abreviatur neqativ qiymətə malik «abort» sözünə işarə edən hadisəni ört basdır edir, hadisəni yumşaq tərzdə ifadə edir. Bu söz birləşməsində çıxış edən «*volontaire*» (könüllü, qərarın qəbul olunmasında sərbəstlik) sifəti semantikasına görə pozitiv-konnotasiyalı əlamətə malik olub, “abort” sözünün mənasını dəyişən evfemizm kimi çıxış edir. Məsələn:

«*Thierry Coudert, ancien directeur de cabinet de Brice Hortefeux, pronostique que le Président ne se prononcera sur le sujet qu'au dernier moment de la campagne:*

«Pour son deuxième mandat, cela pourrait être une réforme aussi majeure que l'IVG sous Giscard ou l'abolition de la peine de mort pour Mitterand, espère-t-il encore...» (Bris Ortefe kabinetinin sabiq rəhbəri Tyerri Kuderin proqnozuna əsasən, prezident, yalnız kompaniyanın son məqamında bu məsələ ilə bağlı danışacaq: onun prezident səlahiyyətinin ikinci müddəti üçün əsas islahat Jiskarin hakimiyyəti dövründə HKD (hamiləliyin könüllü dayandırılması), yaxud Mitteran üçün, onun hələ də ümid etdiyi kimi, ölüm hökümünün ləğv olunması ola bilər [6, s. 47].

Ümumilikdə Qərbi ölkələrində, xüsusilə də Fransada immiqrasiya ilə əlaqədar olan problemlər həddən artıq aktualdır. Fransada bir sıra problemlər yaradan, gənc mühacirlərə işarə edən «jeunes» ləksəm tərkibli cümlələri buna misal göstərə bilərik.

«La bataille rangée (à la suite d'une tentative de contrôle d'identité) qui a opposé, samedi dernier, un groupe d'une cinquantaine de jeunes et des policiers» (Polislərin şaxsiyyəti təsdiq edən sənədləri yoxlamaq cəhdləri nəticəsində meydana çıxan mübahisə, ötən şənbə polislərlə əlli nəfər “gəncin” toqquşmasına səbəb olmuşdur) [4, s. 77].

«Mohammed était un home tranquille. Poussé à bout par des jeunes, il a craqué. La police savait tout ça. Mais la police n'a rien fait contre les voyous, surconnus, hyperconnus par de graves actes d'incivilité.» (Məhəmməd sakit kişi idi. O, gənclər tərəfindən təzyiqa uğradığı üçün dözə bilmədi. Lakin polis pis davranışı ilə məşhur olan xuliqanlara qarşı heç bir ölçü götürmədi) [4, s. 81].

«Si les jeunes [issus de l'immigration] étaient moins nombreux à croire dans la religion musulmane, ce serait la guerre civile» (Əgər islam dininə inanan «gənclərin» [mühacirlərin] sayı az olsaydı, bu, vətəndaş müharibəsi olardı) [4, s. 59].

Fred Hailon ismə növbəti tərif verir: *«des jeunes, c'est-à-dire des jeunes immigrés, des Arabes, des Noirs»*. («Gənclər, yəni gənc mühacirlər, ərəblər, zəncilər») [4, s. 76].

Bu nümunədə konversiya vasitəsilə əmələ gəlmiş evfemizmlə qarşılaşırıq. *Des jeunes immigrés* söz birləşməsində ismin (*immigrés*) ixtisarı, sifətin (*jeunes*) isə substantivləşməsi (*des jeunes* mühacirlərə xas olan əlamətlərdən biri kimi) etnik mənsubiyyətə işarə etməkdən qaçmağa imkan verir.

Sosial və irqi sahələrdə seksual azlıqlara işarə edən siyasi nəzakət leksikasının təhlili apokop üsulu (sözün son komponentinin ixtisar olunması) ilə yaranan evfemizmləri aşkar etməyə imkan yaratdı. Bu prosesi *homosexuel, hétérosexuel, transsexuel, bisexuel* sifətlərindən *homo, hétéro, trans, bis* kimi isimlərin əmələ gəlməsində müşahidə etmək olur. Bu sözlərdə “sexuel” hissəsinin ayrılması nəticəsində yarım affiks kök morfemə çevrilir, substantivləşməyə məruz qalır və ismin əlamətlərini qəbul edir. Final hissənin ayrılması evfemik səbəblərə malik olaraq, cinslər arasında kök atan “əxlaqsızlığa”, “rüs-vayçılığa” implisit işarə edir.

Növbəti cümlədə *homo* sözü cəm halda çıxış edir və “couples” (cütlük) sözünü əvəz edir:

«Franck Riester, député-maire de 38 ans, qui a fait début-décembre son coming-out et s'est prononcé en juin dernier à la tribune de l'Assemblée nationale pour l'ouverture du mariage et de l'adoption aux couples «homos». (Dekabrın əvvəlində homoseksual olduğunu etiraf edən Mer müavini, 38 yaşlı Frank Riester, iyun ayında Milli Assambleyanın tribunasından çıxış edərək, niğah və “homo” cütlüklər tərəfindən uşaqların övladlığa götürülməsinə tərəf olduğunu bəyan etmişdir) [6, s. 47].

Homoseksual əlaqələrə işarə edən siyasi nəzakət leksikanın yaranması üsullarından biri də alınmalardır. Yuxarıda göstərilən nümunədə “coming-out” ingilis dilindən alınmış, assimilyasiya olunmayan sözlər sırasına daxildir. Bu sözün ingilis dilindən alınmış digər “gay” (homoseksualist) sözü ilə birlikdə istifadə olunmasına dair nümunəyə nəzər salmaq:

«Plus globalement, rester au placard renforce l'idée qu'il y a quelque chose de honteux à être gay. C'est pourquoi nous devons faire notre coming-out». (Ümumilikdə susmaq, homoseksualist olmağın utandırıcı olmaq fikrini gücləndirir. Buna görə də, biz homoseksuallığımızı etiraf etməliyik) [6, s. 46].

Maraqlısı budur ki, ingilis dilində homoseksual münasibətlərə işarə edən “coming-out”, “gay”, eləcə də “queer”, “pride” sözləri metaforik adlandırmadır (onların ilkin mənası: “coming-out” – ifşaedici çıxış; “gay” – şən, “queer” – qəribə, “pride” – qürur). Bu, həqiqi adın məcazi adla əvəz olunması, faktiki olaraq homoseksuallığın evfemistik gizlədilməsi deməkdir.

Seksual azlıqlara işarə edən ingilis dilindən alınmış LGBT (lesbiennes, gays, bisexuals, transgenres) abreviaturu nəinki fransız dilinə, eləcə də, digər Avropa dillərinə də nüfuz etmişdir:

«Le philosophe Didier Eribon, spécialiste de Foucault et de la question gay, s'y inquiétait de voir qu'après avoir été la cible de discours conservateurs et homophobes – de droite et de gauche, le mouvement LGBT devenait à nouveau la cible de toutes les dénonciations possibles et imaginables, mais cette fois au nom d'un regard qui se veut critique, radical et d'une politique qui se veut anti-oppressive». (Filosof Didye Eribon, Fuko və maviyənin problemləri üzrə mütəxəssis, sağ və solçuların homofobiya və konservativ nitqlərinin hədəfi olduqdan sonra LGBT hərəkatının yenidən bütün mümkün və təsəvvür olunan ittihamlarının hədəfinə çevrilməsi ilə bağlı nigarançılığını ifadə edir, lakin bu dəfə tənqidçi, radikal və siyasətçi tərəfindən təzahür edir) [6, s. 49].

Nəticə

Materialın təhlili nəticəsində belə bir qənaətə gəldik ki, evfemizmlər ən vacib sosial-siyasi məsələlərə və beynəlxalq əlaqələrə təsir edən mövzulara dair ifadələrə daha çox optimistik «görünüş» vermək üçün istifadə olunur. Siyasi evfemizmlər həqiqətdə yayınma strategiyalarından istifadə, istənməyən məlumatları və bəyanatın əsl mənasını «gizlətmək», ictimai rəyə təsir edən mənfi birlikləri azaltmaqdan ibarətdir. Müxtəlif üsullarla (affiksasiya, semantik dəyişmə, alınma, abreviatur, ellipsis və s.) yaranan siyasi evfemizmlərin istifadəsinin əsas səbəbləri cəmiyyətdə mövcud olan siyasi düzgünlük qaydalarına hörmət etmək, ictimai rezonansın və kütləvi xəyanətin qarşısını almaq arzusudur. Evfemizmlər, bir tərəfdən, ictimai şüurda artıq baş verən dəyişiklikləri əks etdirir, digər tərəfdən, özləri də cəmiyyətdə yeni ideyaların yayılmasına və möhkəmlənməsinə kömək edirlər.

ƏDƏBİYYAT

1. İsmayılov B. Fransız dilinin aktual sintaksisi və onun tədrisi problemləri. Bakı, 2008, 438 s.
2. Məmmədşadə A. Hərbi diskursun pragmatik tədqiqi (ingilis dilinin materialları üzrə). Bakı, 2016, 28 s.
3. Benveniste E. Problèmes de linguistique générale. P.: Gallimard: 1966, p. 242.
4. Hailon F. Idéologie par voix de presse / Fred Hailon. Paris: L'Harmattan, 2011, 298 p.
5. L'Express 11 janvier 2012. "L'Express refait Des paroles et des actes spécial Hollande et Sarkozy". p. 13.
6. Les Inrockuptibles 11.01.2012, "Homo de droite": une espèce en voie de disparition... à l'UMP. pp. 46-49.
7. Rawson H. A. Dictionary of Euphemisms and other Doublespeak / H. A. Rawson. – NY.: Crown Publishers Inc., 1981, 463 p.
8. Асеева Ж.В. Лексические средства выражения политической корректности в современном английском языке / Ж.В. Асеева. Иркутск: ИГЛУ, 1999, 18 с.
9. Ботороева Ю.С. Лингвосомиотические аспекты эволюции эвфемизма в контексте времени культуры (на материале английского языка). Иркутск: ИГЛУ, 2011, 20 с.

10. Киселева Т.В. Коммуникативная корректность в языковой картине мира / Языковая семантика и образ мира [Материалы международной научной конференции, 7-10 октября 1997 г.]. Казань: Казанский государственный университет, 1998, т.1, с. 115-117.
11. Костюшкина, Г.М. Современные направления во французской лингвистике. М.: УРСС (ЛИБРОКОМ), 2009, 304 с.
12. Крысин Л.П. Эвфемизмы в современной русской речи. Русистика. Берлин, 1994, № 1, с. 28-49.
13. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. М.: Гнозис, 2003, 326 с.

İnternet saytları:

14. Larousse,
<http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/correct/19417/locution?q=politiquement+correct#153749>
15. Le Site Officiel de Mouvement Démocrate [Le Ressourcéé l'lectronique],
<http://www.mouvementdemocrate.fr>
16. Le Site Officiel de PS [Le Ressourcéé l'lectronique] (<http://discours.parti-socialiste.fr>)
17. Le Site Officiel de Parti Communiste Français [Le Ressourcéé l'lectronique],
<http://www.pcf.fr>
18. Union pour un mouvement populaire. Le Site Officiel [Le Ressourcéé l'lectronique],
<http://www.u-m-p.org>
19. <http://financedemarche.fr/citations/mon-veritable-adversaire-na-pas-de-nom>
20. www.lui-president.fr/francois-hollande/.../separation-des-acti..
21. <https://books.google.az/books?isbn=2322019291>
22. www.europe1.fr > Accueil > politique
23. www.jprissoan-histoirepolitique.com/.../le-front-de-gauche-
24. <https://www.lanouvellerepublique.fr/.../nicolas-sarkozy-plac..>
25. <http://discours.vie-publique.fr/notices/053001356.html>
26. www.stephaneravier.fr/archives/category/.../index-172.html
27. www.liberation.fr/.../je-suis-venu-vous-parler-de-la-france-e...

Summary

Yegana Orujova

***Euphemisms in Political Discourse and their Creation Techniques
(on the basis of the French language materials)***

Current issues of the political discourse have been analyzed by linguists from different countries in different spheres: cognitive linguistics, sociolinguistics, linguoculturology. Although there are many investigations and certain achievements in the process of solving the theoretical and practical issues, many aspects of the political discourse is still being discussed.

In the article, euphemisms have been studied within the cognitive-discourse framework. First of all, euphemisms were identified in French political discourse, the reasons for addressing to euphemisms in French diplomatic conversations were studied, also their forming mechanisms were investigated here.

During the article, the author sets problems: to study the nature of the euphemism and discourse in wide and narrow sense; to analyse empiric material with the help of the method of the definitional analysis.

Cognitive discursive approach regards euphemism as a means of secondary verbal representation of knowledge which allows seeing euphemism as a mechanism of formation of a new meaning. Political discourse is characterized as a set of discursive practices identifying the participants and defining the thematic content of political communication. In political discourse representation of a socially important event is determined by the pragmatic tasks which are realized with the help of discursive strategies.

The authors focus on the speech manipulation in French political discourse is carried out through the use of political euphemisms. The euphemisms have a purposeful impact on the addressee and ideological nature.

According to the research, in creating of polite political lexics in French political discourse, different language events take part (word combination, semantic change, affixation, abbreviation, etc.).

Key words: *political discourse, euphemisms, word creativity*

*Эвфемизмы в политическом дискурсе и методы их образования
(на основе материалов французского языка)*

Актуальные проблемы политического дискурса в той или иной степени были проанализированы лингвистами разных стран в разных областях: когнитивной лингвистике, социолингвистике, лингвокультурологии. Несмотря на существования множества исследований и определенных достижений в процессе решения вопросов практического и теоретического характера, многие аспекты политического дискурса все еще обсуждаются.

В представленной статье эвфемизмы анализировались в рамках когнитивно-дискурсивного анализа. Прежде всего, эвфемизмы были идентифицированы во франкоязычном политическом дискурсе, были изучены причины обращения к эвфемизмам во французском дипломатическом разговоре, а также исследованы основные механизмы их образования.

Автор ставит задачи: изучить природу эвфемизма и дискурса в широком и узком смыслах и выявить функциональные особенности эвфемизмов во франкоязычном политическом дискурсе на основе анализа эмпирического материала с использованием метода словарной дефиниции.

Эвфемизмы в рамках когнитивно-дискурсивного подхода рассматриваются как один из способов вторичной репрезентации знаний в языке, что позволяет представить эвфемизмы как механизм формирования нового смысла. Политический дискурс определяется как совокупность дискурсивных практик, идентифицирующих участников и формирующих конкретную тематику политической коммуникации. В политическом дискурсе представление социально значимого события обусловлено прагматическими задачами, которые реализуются с помощью дискурсивных стратегий.

Основное внимание автора статьи акцентируют на речевой манипуляции во франкоязычном политическом дискурсе, которая осуществляется посредством использования политических эвфемизмов. Эвфемизмы оказывают целенаправленное воздействие на адресата и носят идеологический характер.

Эвфемизмы, с одной стороны, отражают уже произошедшие сдвиги общественного сознания, а с другой стороны, сами способствуют распространению и закреплению в обществе новых идей.

Согласно проведенному исследованию, в создании политически вежливой лексики во франкоязычных политических дискурсах участвуют разные языковые явления (словосочетания, семантические изменения, аффиксация, аббревиатуры и т.д.).

Ключевые слова: политический дискурс, эвфемизмы, словотворчество

Redaksiya heyətinin üzvü fil.ü.f.d., dos. Rzayeva Sevda Ramiz qızının rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.